

PARKLANDSCHAP & BOMENRIJEN

H12

(Bron: Vrienden van Meerdaalwoud en Heverleebos)

Typering

Een park is een door de mens ontworpen en aangelegd groengebied met een recreatieve functie. Een stadspark is een park dat in of vlak bij een stad gelegen is.

Het park heeft een eigen landschappelijke identiteit door de combinatie van natuur-, bos-, water- of graslandelementen (landschappelijke waarde) ofwel door de (cultuur) historische waarde van de identiteitsbepalende gebouwen of het landschapskader waarvan het deel uitmaakt.

Typische parkelementen zijn:

- diverse parkconstructies waaronder bruggen, poorten, muren, ijskelders, grotten en tuinornamenten (zie ook leefgebied 'urbaan gebied');
- (kunstmatige) waterpartijen;
- tuinruimten;
- paden;
- strak gestructureerde dreef- en wegbeplantingen met opgaande bomenrijen;
- solitaire bomen en boomgroepen in een gevarieerde soortenopbouw en vaak met een belangrijk aandeel uitheemse soorten;
- bossen met enerzijds een historisch middelhoutbeheer en anderzijds een hooghoutbeheer;
- graslanden met een hooi- of grasweidegebruik en open ruimten met een aangepast maaibeheer;
- botanische tuin of arboretum, boomgaard (zie leefgebied 'urbaan gebied');
- lange doorzichten of zichtassen.

Foto 1. Parksite (Bron: Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud)

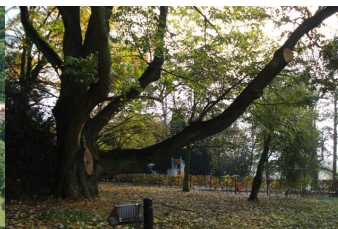

Foto 2. Park (Bron: Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud)

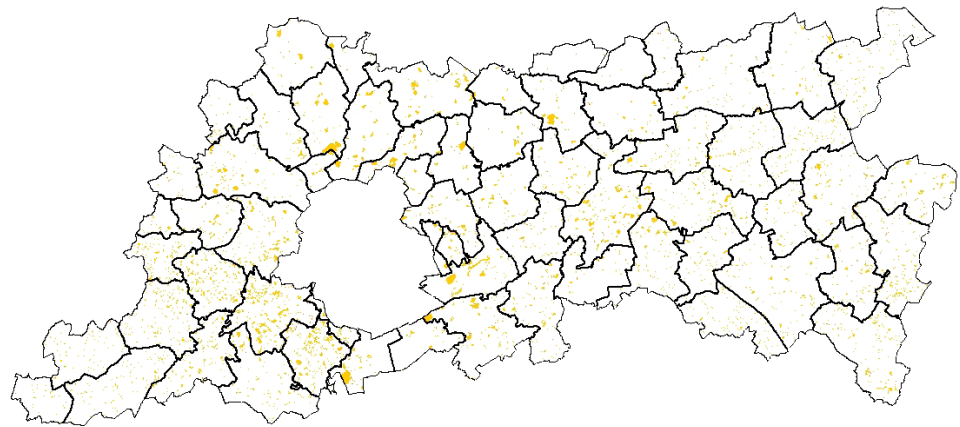

Foto 3. Knotbomenrij (Bron: Regionaal Landschap Noord-Hageland)

A) Parklandschap
B) Bomenrijen

Voorkomen in de provincie Vlaams-Brabant

Korte habitatbeschrijving

Abiotiek:

Karakteristieke vegetatie- en faunakenmerken:

Parklandschap

Parken komen op vrijwel alle soorten bodemtypes voor, maar meestal worden te natte gronden vermeden wegens de noodzaak van een goede toegankelijkheid. Vaak worden parken aangetroffen op 'verstoorde' of 'vergraven gronden'.

- Typisch voor parken zijn de sierbepantingen en plantsoenen met bomen, struiken en vaste (sier) planten. Andere elementen zijn boomgaarden, waterelementen, bloemrijke graslanden, bossen, houtkanten en soortenrijke ruigtes.
- De meeste graslanden in parken zijn van het type 'gazon' met onder meer Engels raaigras, Madeliefje, Paardenbloem en Witte klaver.
- Parken worden tevens gekenmerkt door oude bomen. Het totaal aantal verschillende taxa van bomen in de Belgische parken bedraagt momenteel ongeveer 1.440, waaronder zeldzame en weinig aangeplante boomsoorten.
- Veel parken worden gekenmerkt door de aanwezigheid van stinzenplanten, voorjaarssoorten en oud bosplanten. Stinzenplanten zijn planten die van elders zijn ingevoerd vanaf de middeleeuwen tot het midden van de vorige eeuw, die zich doorheen de tijd hebben weten te handhaven en nu een spontane indruk wekken. Vele van de voorjaarssoorten in het bos zijn tevens indicatoren voor oud bos (zie fiche H7).
- Parken met een afwisseling van vijvers, bossen en open plekken vormen leefgebied voor vleermuizen. Ijskelders en andere gebouwen (zie fiche H10) zijn voor hen van belang als overwinteringsplaats, net als holle bomen.

Foto 4. Op drassige plaatsen worden maatregelen genomen om de toegankelijkheid van paden te bevorderen (Bron: Econnection)

Foto 5. Sneeuwklokje (Bron: Econnection)

Abiotiek:

Foto 6. Allerlei gebouwen kunnen dienst doen als schuilplaats voor dieren of kunnen een interessante muurflora herbergen (Bron: fotodatabank VLM)

Karakteristieke vegetatie- en faunakenmerken:

- Parken kennen een rijke vogelfauna met vooral soorten die in diverse habitattypen voorkomen. Veel van deze soorten hebben een voorkeur voor een structuurrijke en gediversifieerde omgeving met een halfopen bosachtige structuur waarin bomen en struiken van diverse soorten en leeftijden elkaar afwisselen. Soorten die nood hebben aan oude bomen en boomholtes zoals spechten, vinden in oudere parken hun gading.
- De dagvlindersoorten halen vooral hun voordeel uit de ruigere graslanden, de ruigtezones en de bosranden maar ook uit bloemrijke borders en plantsoenen.

Bomenrijen

Ook bomenrijen worden op diverse bodems aangeplant. De samenstelling ervan wordt optimaal bepaald door de bodemkenmerken en hydrologie.

- Bomenrijen vormen leefgebied voor boombewonende soorten als spechten, vleermuizen en marterachtigen, ze zijn een oriëntatie-element en corridor doorheen het landschap voor onder meer vleermuizen, ze zijn belangrijk voor talrijke paddenstoelen.

Belangrijkste koesterburen**A) Parken en halfopen begroeiingen**

- Baardvleermuis
- Boerenzwaluw
- Braamsluiper
- Brede orchis
- Gekraagde roodstaart
- Gewone dwergvleermuis
- Gewone grootoorvleermuis
- Ingekorven vleermuis
- Laatvlieger
- Meervleermuis
- Putter
- Rosse vleermuis
- Steenuil

B) Bomenrijen

- Blauwzwarte stekelzwam
- Franjeamaniet
- Ingekorven vleermuis
- Ringmus
- Steenuil
- Watervleermuis
- Zomertortel

Behoud- en herstelmogelijkheden

Het duurzame beheer van parken werd omgezet in richtlijnen voor een 'Harmonisch Parkbeheer'. Hierbij wordt uitgegaan van het multifunctionele karakter van parken (AMINAL 2004). De ecologische functie is er een belangrijke pijler naast de overige functies.

Alle voorstellen met betrekking tot houtige en grazige vegetaties moeten worden getoetst aan de principes van een harmonisch parkbeheer en een duurzaam bosbeheer (AMINAL 2001) en mogen niet ten koste gaan van het historische parkkarakter. Best kadert dit in een parkbeheerplan.

DOELSTELLINGEN / TE MITIGEREN KNELPUNTEN	Diversiteit en variatie	Behoud en herstel specifieke ecologische elementen	Verjonging parkbomen	Creëren van leefgebied	Voedselbronnen	Aanpak onaangepaste soorten, exoten	Vermijden verstoring en versnippering
MAATREGELEN							
H12.1. Bosvorming	X			X			
H12.2. Herstel van de voorjaars- en stinzenflora		X					
H12.3. Aanplant van parkbomen, bomenrijen, dreven en botanische collecties			X				
H12.4. Aanplant van hagen en houtkanten		X		X	X		
H12.5. Verwijderen van invasieve exoten						X	
H12.6. Aanleg of herstel van hoogstamboomgaarden				X	X		
H12.7. Variatie in park- en bosstructuur	X	X	X	X	X		
H12.8. Beheer oude bomen, bomen met holten, scheuren en spleten of met loszittende schors		X		X			
H12.9. Behoud en beheer van bomen	X	X		X			
H12.10. Onderhoud en restauratie van gebouwen		X		X			
H12.11. Natuurgericht bosbeheer	X	X	X	X	X	X	
H12.12. Natuurlijker plantsoenbeheer	X	X		X	X	(X)	
H12.13. Natuurgericht graslandbeheer	X	X		X	X	X	
H12.14. Natuurgericht beheer waterpartijen	X	X		X	X	X	
H12.15. Behoud en beheer van dreven	X	X	X	X			X
H12.16. Beheer van muurvegetaties	X	X		X			
H12.17. Behoud van dood hout		X		X	X		
H12.18. Inrichting en herstel van ijskelders, bunkers en schansen				X			X

Omvormingsbeheer

H12.1. Bosomvorming

- **Doel.** Er wordt een gevarieerd bostype nagestreefd met variatie in leeftijdsopbouw, geschikte soorten, open plekken in het bos en behoud van opvallende en oude bomen.
- **Uitvoering.** Zie H7.1.

H12.2. Herstel van de voorjaars- en stinzenflora

- **Doel.** Het parkbeheer streeft naar de ontwikkeling van een natuurlijke maar tegelijk parkeigen flora. Stinzenplanten en voorjaarsflora dragen bij tot de ecologische waarde, de historische waarde en tot de beleving van een aantrekkelijk park.
- **Uitvoering.** Waar stinzenplanten sterk achteruitgegaan zijn, kan geopteerd worden om bolgewassen en stinzenplanten aan te planten. Initieel worden stinzensoorten slechts in kleine aantallen aangeplant om na te gaan in welke mate ze aanslaan en tot bloei komen. Vervolgens kunnen de soorten die zich goed aan de groeiomstandigheden hebben aangepast, in grotere aantallen worden aangeplant. Beplantingen van stinzenplanten gebeuren gegroepeerd en verspreid in kleine plantvakken met een gemiddelde oppervlakte van 4 m². Gemiddeld zijn 150 bollen /m² nodig; dit kan echter wisselen naargelang de soort. Om een natuurlijk karakter te verkrijgen wordt niet op regelmatige afstanden noch in lijnen geplant. Een eenmalige beplanting volstaat; naderhand zullen de soorten zich vanzelf verder uitbreiden. In geval van een droge herfst worden de bloembollen met water besproeid om de wortelgroei te stimuleren. De stinzenplanten behoeven vervolgens geen verdere verzorging.

Een op een ijle kroonlaag gericht bosbeheer kan tevens voor een ontwikkeling van de stinzenflora en voorjaarsflora zorgen. Zie H7.

- **Timing.** De aanplanting gebeurt in het begin van de herfst (half september tot half november) - afhankelijk van de temperatuursontwikkeling - maar de algemene regel is "hoe eerder hoe beter". Bollen moeten immers sterke wortels kunnen ontwikkelen, voordat de vorst invalt.

Foto 7. Daslook, een stinzenplant (Bron. R. Devlaeminck)

Foto 8. Bosanemoon is gebaat bij een lichtrijker bosbeheer (Bron. R. Devlaeminck)

H12.3. Aanplant van parkbomen, bomenrijen, dreven en botanische collecties

- **Doel.** In parken bevinden zich specifieke parkbomen, zogenaamde positiebomen, en bomengroepen. Deze bomen of bomengroepen werden aangeplant om zichten te begeleiden. Het zijn belangrijke bomen voor de herkenbaarheid van de parkaanleg en het parkconcept. In de Engelse landschapsstijl werd de seizoensbeleving bovendien gedramatiseerd, door de boomgroepen zodanig samen te stellen dat er in ieder seizoen sprake was van een bijzonder beeld. De bomen zijn dus belangrijk door hun vorm, bloei en bladkleur. Om het parkkarakter te behouden en parkelementen aan te leggen of te herstellen, moet een verjonging van de parkbomen gebeuren, moeten bomen aangeplant en bomenrijen aangevuld of aangeplant worden. Een bijzondere vorm van cultuurhistorisch elementen vormen botanische collecties. Parken zijn de plaatsen bij uitstek om botanische collecties aan te leggen. Arboreta en collecties die

H12

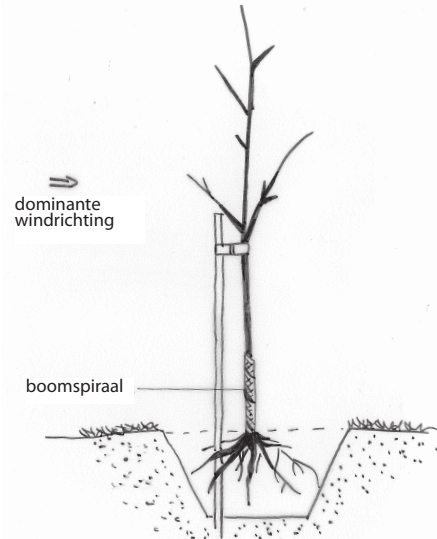
binnen parken worden aangelegd worden bij voorkeur op een wetenschappelijke manier begeleid. Op die manier hebben die collecties ook een belangrijke wetenschappelijke rol te spelen, met name als genenbank. Lijnvormige structuren als bomenrijen mogen niet doorbroken worden en worden zonodig hersteld of verbonden met andere landschappelijke lijnelementen.

- **Uitvoering.** Aan de uitvoering moet een onderzoek vooraf gaan naar de gewenste locatie van nieuwe bomen en de gewenste soortenkeuze. Bij de keuze van de mogelijke nieuwe standplaatsen wordt rekening gehouden met:

- historische parkstructuur,
- het behoud van de zichtassen,
- de standplaatsvereisten van een soort,
- de uiterlijke kenmerken en eigenschappen (vorm, bladkleur, bloei, ...),
- de landschappelijke en esthetische waarde.

Een voldoende ruime plantput is van groot belang. De diameter moet meer dan dubbel de diameter van de kluit zijn. De boom mag niet dieper geplant worden dan zijn oorspronkelijke groeiplaats (de ent mag niet in contact komen met de bodem!). Verwijder al het synthetisch materiaal waarmee de kluit ingepakt is. Eens de kluit in de plantput, wordt verankering aangebracht (paaltjes, kluitverankering) en vastgemaakt. Verankering aan de stam moet flexibel zijn en niet te strak vastgemaakt worden. De plantput wordt opgevuld met een mengeling van goed verteerde compost en plantputaarde. Zie ook H11.1.

- **Timing.** Afhankelijk van boomsoort vlak voor het uitlopen en/of na het vallen van het blad.

Figuur 1. Aanplanting van een boom vereist degelijk plantgoed, een goede bodemvoorbereiding, een voldoende ruim plantgat en een boompaal als steun voor de stam (Tekening Grontmij, bewerking naar Inverde)

H12.4. Aanplant van hagen en houtkanten

- **Doel.** Houtige begroeiingen in het park of de parkranden, onder de vorm van (brede) hagen of houtkanten, vormen waardevolle elementen, zorgen voor een landschappelijke inkleding en zorgt voor een aansluiting op de aangrenzende landschapsstructuur. Dergelijke structuren mogen niet doorbroken worden en worden zonodig hersteld of verbonden met andere landschappelijke lijnelementen.
- **Uitvoering.** De kenmerken hiervan moeten aansluiten op de historische landschapselementen en dienen eveneens een ecologische en landschappelijke meerwaarde te realiseren. Zie H11.1.

H12.5. Verwijderen van invasieve exoten

- **Doel.** Parken herbergen doorgaans veel exoten. Sommige soorten kunnen een dominante positie innemen waardoor het parkbeeld verstoord wordt en de soortendiversiteit verloren gaat. Rhododendron is hierbij een veel voorkomende soort die kan woekeren. Het verwijderen of controleren van die exoten in parkvegetaties is een belangrijk aandachtspunt.
- **Uitvoering.** Zie H1.17, H3.7, H7.4.

Foto 9. Japanse duizendknoop is een moeilijk te bestrijden woekerende exoot. Elk stukje wortelstok van deze plant kan opnieuw uitlopen tot een nieuwe kolonie. Japanse duizendknoop wordt in drie stappen aangepakt: maaien (omstreeks de bloeiperiode, augustus tot september, of meermals) en afvoeren, bedekken en chemisch behandelen (glyfosaat bestrijken in verse snoeiwonden of pas afgesneden stengels). Uitgraven is niet efficiënt en zeer arbeidsintensief. (Bron. Grontmij)

H12.6. Aanleg of herstel van hoogstamboomgaarden

- **Doel.** Om landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische redenen verdient het aanbeveling hoogstambomen aan te planten.
- **Uitvoering.** Zie H10.6.

H12.7. Variatie in park- en bosstructuur

- **Doel.** Door variatie van de park- en bosstructuur wordt een geschikt leefgebied voor diverse diersoorten gerealiseerd.
- **Uitvoering.** Belangrijke elementen zijn een afwisseling in leeftijdsopbouw, kroonsluiting, verticale en horizontale structuuropbouw en soortensamenstelling van de bosplekken evenals de ontwikkeling van een gevarieerde struiklaag, een afwisseling van open en halfopen plekken, structuur- en soortenrijke overgangsv egetaties en waterpartijen. Een afwisseling van korte tot hoogopgaande gras- en (ruigte)kruidenvegetaties stimuleert de aanwezigheid van een breed spectrum aan insecten die andere dieren tot voedsel dienen. Zie H7.1.
- **Timing.** Doorlopend

Foto 10. Duurzaam parkbeheer (Bron. Econnection)

Beheermaatregelen

H12.8. Beheer oude bomen, bomen met holten, scheuren en spleten of met loszittende schors

- **Doel.** Een faunavriendelijk beheer richt zich op een voldoende aanbod van geschikte verblijfplaatsen, een goede voedselsituatie in het gebied en een goede ecologische verbinding met andere (deel)leefgebieden. Parken leveren een belangrijke bijdrage aan holtebewonende vogel- en vleermuissoorten.
- **Uitvoering.** Het kappen van oude en dode loofbomen wordt vermeden of zolang mogelijk uitgesteld, in zoverre dit geen gevaar oplevert voor bezoekers, recreanten, en andere personen (zie H7.11).

H12.9. Behoud en beheer van bomen

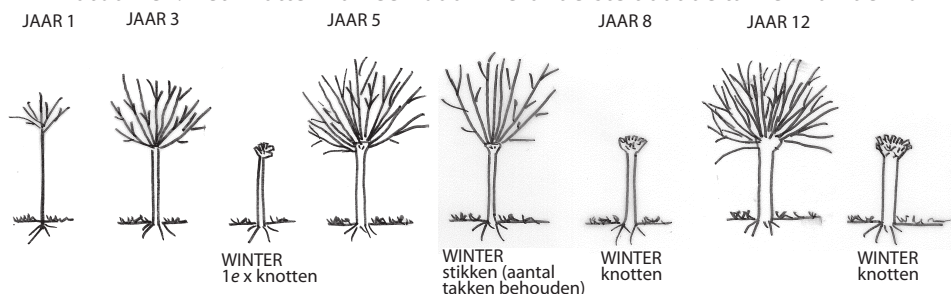
- **Doel.** Solitaire bomen en boomgroepen vormen een wezenlijk onderdeel van een park en dienen behouden te blijven. Dit houdt in dat wordt gestreefd naar het bereiken van de natuurlijke leeftijdsgrens, waarna tot vervanging wordt overgegaan. Omdat het landschappelijke effect te behouden moet echter tijdig voor een verjongende respectievelijk vervangende boom of boomgroep worden gezorgd.
- **Uitvoering.** Het kappen van oude en dode bomen wordt vermeden of zolang mogelijk uitgesteld. Indien het kappen noodzakelijk is, wordt vooreerst de mogelijkheid bekeken

Foto 11. Bijzondere oude Beuk (Bron: Grontmij)

om enkel de delen van de boom te kappen die een gevaar opleveren en blijft het gedeelte waarin vleermuizen of vogels zich (kunnen) ophouden gevrijwaard. In het geval alsnog tot een volledige kapping van de boom moet worden overgegaan, dan gebeurt dit op een ogenblik dat de boom niet door vleermuizen of vogels wordt bewoond. De aanwezigheid van vleermuizen of broedvogels in de boom kan worden nagegaan door zichtwaarneming of cameradetectie. In bepaalde gevallen zal de snoei rekening moeten houden met de effecten op de vorm van de boom. De snoei mag de (natuurlijke) vorm van de boom zo min mogelijk aantasten. Dit betekent in de praktijk dat de bomen niet worden opgekroond, maar hooguit worden ontdaan van plakoksels of takken die tot gevaarlijke situaties kunnen leiden voor de parkbezoeker of die hinderlijk zijn.

Knotbomen. Het knotten van een boom veronderstelt dat de takken van de kruin

Figuur 2. Aanplant knotbomen en onderhoud in de eerste jaren na aanplant (Figuur Grontmij, bewerking figuur Inverde)

regelmatig worden verwijderd. Voor een Wilg en Populier geldt hiervoor een frequentie van eens in de vier tot zes jaar, voor een Els iedere vijf tot zeven jaar en voor een Es één keer in de zeven tot tien jaar. Bij knotwilgen geeft langer wachten een risico voor het optreden van watermerkziekte. Bovendien is het wegwerken van achterstallig onderhoud een arbeidsintensief en lastig karwei. Na iedere knotbeurt kan kort na het eerste groeiseizoen een deel van de takken voortijdig worden

Foto 12 & foto 13. Knotbomen bieden talrijke ecologische troeven. De holtes in oudere knotbomen zijn interessant voor holenbroeders als Steenuil. Bovendien bieden ze brandhout en beschutting aan het vee (Bron: Econnection).

Foto 14 & foto 15. Knotbomen worden in de winter geknot. Een propere, zuivere snijwonde is belangrijk (Bron: Econnection)

weggenomen waarna er nog een tien- tot twintigtal (afhankelijk van de ouderdom van de boom) overblijven.

- **Timing.** Winterperiode, niet bij vorst.

H12.10. Onderhoud en restauratie van gebouwen

- **Doel.** Diverse gebouwen in parken leveren een belangrijke bijdrage aan holtebewonende diersoorten. Vooral voor vleermuizen spelen parkgebouwen een belangrijke rol.
- **Uitvoering.** Bij onderhoud en restauratie van gebouwen is het behoud van spleten, spouwen en andere toegangen in muren en tussen houtconstructies van belang, voor zover deze niet nadelig zijn voor de instandhouding van het gebouw. Met een vleermuisdetector kan wordt nagegaan welke vleermuissoorten de gebouwen bewonen, waar ze zich bij voorkeur ophouden en langs welke weg ze zich toegang verschaffen. Deze ingangen moeten maximaal ontzien worden bij restauratiewerken. Zie H10.3, H10.9 en H10.10.

H12.11. Natuurgericht bosbeheer

- **Doel.** Ten behoeve van specifieke fauna- en flora-elementen wordt voorzien in een aangepast beheer gericht op de ontwikkeling van diverse en structuurrijkere bossen en struwelen volgens het principe van duurzaam bosbeheer en harmonisch park- en groenbeheer. De typische parkbosstructuur en -functie blijven hierbij behouden. Het parkbosbeheer heeft veel gemeen met een ijl hooghout of een middelhout.
- **Uitvoering.** Zie H7 en H8.

H12.12. Natuurlijker plantsoenenbeheer

- **Doel.** Plantsoenen hebben een sterk kunstmatig karakter omdat gestructureerde beplantingen met cultuurplanten overheersen. Het beheer is er in het algemeen vrij arbeidsintensief en meststoffen en bestrijdingsmiddelen worden er toegepast. In een natuurlijker plantsoenenbeheer is de natuurlijke kringloop een belangrijk uitgangspunt. Beheer wordt uitgewerkt in een beheerplanning.
- **Uitvoering.** Een belangrijk uitgangspunt is het vermijden van

Foto 16. Plantsoenen kruidtuin Leuven (Bron: Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud)

bestrijdingsmiddelen. Dit kan door het aanplanten van soorten die weinig gevoelig zijn voor ziekten, door te kiezen voor soorten die de bodem voldoende bedekken zodat 'onkruid' ertussen geen ruimte krijgt, en door manueel kruidvrij te houden (schoffelen, wieden). Indien manuele bestrijding niet mogelijk is, wordt gekozen voor een zo natuurvriendelijk mogelijk alternatief (zie lijst met gedoogde producten www.zonderisgezonder.be). Bij gebruik van bodembedekkers wordt schoffelen overbodig.

Bij plantsoenbeheer van cultivarheesters is het uitgangspunt dat deze niet worden teruggezet, tenzij dit nodig is binnen een bepaalde snoeivorm. In bepaalde gevallen kunnen creatieve maar daarom esthetisch niet minder waardevolle alternatieve snoeiwijzen de ecologische waarde verhogen. Hagen kunnen bijvoorbeeld (afwisselend) slechts langs één zijde (bv. langs de wegrand) worden opgeschoren en/of slechts tot op een bepaalde hoogte. Langs een zijde en/of bovenaan kunnen ze verder doorgroeien en een natuurlijke(re) structuur ontwikkelen. In bepaalde gevallen gaan de bovenste takken langs de geschoren rand overhangen hetgeen dan weer een extra toets aan de beplanting geeft, zeker wanneer de struiken (kunnen) gaan bloeien.

De natuurlijke kringloop is een belangrijk uitgangspunt in de beheermaatregelen. Snoei- en ander groenafval wordt maximaal verwerkt in het park (composteren, takkenril, vlechthekkens,...). Zie ook H10.2.

- **Timing.** Doorlopend.

H12.13. Natuurgericht graslandbeheer

- **Doel.** De graslanden vormen een wezenlijk onderdeel van de parkaanleg en zorgen voor landschappelijke variatie en een hogere natuurlijke waarde. Het extensiveren van het graslandbeheer en -onderhoud conform de nieuwe inzichten inzake parkbeheer en in overeenstemming met het gewenste visuele concept voor het park, leidt tot een meerwaarde.
- **Uitvoering.** Een differentiatie in het graslandbeheer gaande van gazons tot meer natuurlijke graslanden is wenselijk. Bijvoorbeeld rond historische bebouwing en parkelementen en rond recreatieve infrastructuur wordt gazonbeheer behouden. De overige graslanden krijgen bij voorkeur een meer natuurgericht maaibeheer (zie H4.5, H4.12 evt. H4.11) met voldoende aandacht voor overgangssituaties naar oevers (zie H1 en H3) en naar struweel (mantel-zoom) (zie H9).

H12.14. Natuurgericht beheer waterpartijen

- **Doel.** Waterpartijen vormen een wezenlijk onderdeel van een park en dienen behouden maar op aangepaste wijze beheerd te worden. Bij het beheer moet met het herstel van de gebiedseigen waterfauna en -flora rekening worden gehouden.
- **Uitvoering.** Zie H3.

Foto 17. Water als bepalend element, zowel visueel-landschappelijk als ecologisch (Bron: fotodatabank VLM)

Foto 18. Dreef in parkbos (Bron: Econnection)

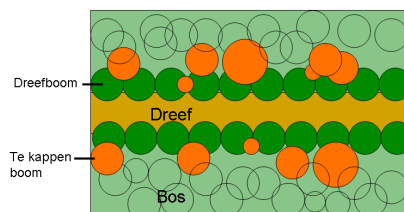
H12.15. Behoud en beheer van dreven

- **Doel.** Dreven zijn landschapsbepalende elementen, hebben een recreatieve waarde, een belangrijke ecologische waarde (vb. als natuurverbinding) en tenslotte ook een economische waarde. Deze functies worden binnen een duurzaam drevenbeheer met elkaar verzoend.
- **Uitvoering.** In functie van veiligheidsaspecten moeten dreefbomen regelmatig gecontroleerd worden op gevaarlijke takken. Deze moeten dan meteen verwijderd worden.

Verjonging van dreven gebeurt niet op niveau van individuele bomen omdat dan het drevenkarakter verstoord wordt. De vuistregel is dat een dreef vervangen wordt zodra er meer dan 40% uitval is. Wanneer de dreefbomen echter belangrijk zijn voor vb. boombewonende vleermuizen, kan hiervan afgeweken worden en kan de dreef gefaseerd verjongd worden. Een goede kwaliteit van het plantgoed is van groot belang.

In een bos kan het wenselijk zijn dreefbomen vrij te stellen. Daartoe worden de bomen in het aangrenzende bosperceel afgezet, vb. in hakhout, zodat de dreefbomen voldoende ruimte krijgen om mooi uit te groeien.

- **Timing.** Kapbeheer buiten schoontijd.

Figuur 3. Vrijstellen van een dreef in (park)bos (Figuur Grontmij)

H12.16. Restauratie van muren en gebouwen, beheer van muurvegetaties

- **Doel.** Natuurvriendelijke restauratie, rekening houdend met het voorkomen van muurflora en met behoud van bijzondere soorten en van mogelijkheid tot (her)vestiging van soorten. Alleen (potentieel) onschadelijke muurvegetaties worden toegestaan om verdere of hernieuwde beschadiging te voorkomen. Muurvegetaties hoeven verder weinig beheer.
- **Uitvoering.** Zie H10.10.

H12.17. Behoud van dood hout

- **Doel.** Binnen bossen kan het percentage dood hout ten opzichte van de totale biomassa tot 30% oplopen. In parken wordt echter geopteerd voor een matig hoog percentage aan dood hout. Dit komt overeen met 3 dode bomen van meer dan 30 cm diameter per ha bos.
- **Uitvoering.** Er kan voor geopteerd worden om van een omgewaaide of gevelde boom enkel (een deel) van het kroonhout te verwijderen en de stamvoet en de stam in het parkbos te laten liggen. Ook in het geval de boom op een pad is gevallen volstaat het enkel het gedeelte dat de doorgang verhindert te verwijderen. Zie H7.11.

Foto 19. Dode boom met spechtenholten (Bron. Econnection)

H12.18. Inrichting en herstel van ijskelders, bunkers en schansen

- **Doel.** Dergelijke ijskelders, maar ook oude militaire vestigingswerken zijn doorgaans erg geschikt voor overwinterende vleermuizen omwille van het vrij constante microklimaat dat er heerst, maar ook vb. amfibieën overwinteren er.
- **Uitvoering.** Zie H10.9.

Beleids- en planningscontext

- Bosdecreet
- Artikel 4bis § 3 bepaalt dat de Vlaamse regering bij algemeen besluit een reeks afwijkingen zal vastleggen ten aanzien van het Bosdecreet. Het artikel 4bis § 4 bepaalt dat individuele afwijkingen toegestaan worden indien ze opgenomen zijn in een goedgekeurd beheerplan
- Habitatrichtlijn
- Wetgeving beschermde diersoorten
- Pesticidenreductie

Referenties & verdere informatie

Publicaties

- Agentschap voor Natuur en Bos (2008). Technisch Vademecum Bomen. Harmonisch Park- en Groenbeheer.
- AMINAL (2001). Duurzaam bosbeheer. Bossen worden blijvers. Brochure AMINAL-afdeling Bos en Groen, Brussel.
- AMINAL (2004). Vademecum Harmonisch Park- en Groenbeheer. Infomap AMINAL-afdeling Bos en Groen, Brussel.
- Baudouin, J.C., De Spoelbergh, P. & Van Meulder, J. (1992). Bomen in België. Dendrologische inventaris 1987-1992. Fondation Spoelbergh-Artois, 511 p.
- Hermy, M. (1990). Stinzenplanten in Vlaanderen: B(l)oeiende planten met geschiedenis. Natuurreservaten 12(2): 4-7.
- Honnay, O., Degroote, B. & Hermy, M. (1998). Ancient-forest plant species in western Belgium: a species list and possible ecological mechanisms. Belgian Journal of Botany 130:139-154.
- Ministerie LNV (1998). Handleiding voor de bescherming van bedreigde muurplanten. Ministerie van Landbouw en Visserij, Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer, Den Haag, 91 p.

Websites

- www.natuurenbos.be
- www.vioe.be
- www.inbo.be
- www.monument.irisnet.be
- www.zonderisgezonder.be

Advies

- Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed
- Agentschap voor Natuur en Bos
- Diagnosecentrum voor bomen van het INBO

Referentieprojecten in Vlaams-Brabant

- Herinrichting kasteeldomein Ter Balkt en Wilder te Kampenhout. Regionaal Landschap Dijleland vzw.
- Herinrichting domein abdij van Kortenberg. Regionaal Landschap Dijleland vzw.
- Aanleg, herstel en onderhoud van KLE; deelproject "solitaire bomen en bomenrijen". Regionaal Landschap Dijleland vzw.

Folders

- Knotbomen onder de loep. 20 p. Regionaal Landschap Zenne, Zuun & Zoniën vzw.
- De knoteik, cultuurboom van het Hagenland. 36 p. Regionaal Landschap Noord-Hageland vzw.
- Beheer van bos in kasteeldomeinen. 14p. Vereniging voor Bos in Vlaanderen vzw.

H12

14